

Silviu Purcărete

Že dolgo je mednarodna gledališka zvezda. Ustvarja v najuglednejših opernih in gledaliških hišah po vsem svetu. Skupaj s slovenskimi igralci in svojimi stalnimi umetniškimi sodelavci se je junaško lotil priredbe in uprizoritve Tolstojevskega dela **Vojna in mir**, ki bo kot osrednji dogodek festivala Tolstoj, iskalec resnice v Galusovi dvorani Cankarjevega doma na ogled od 20. januarja.

Vojna in mir kot del božanske ekonomije

Tekst

Patricija Maličev

Foto

Peter Uhan/SNG Drama

Ni me bil vesel. In tega ni bilo mogoče spremeniti. Preprosto ne mara intervjujev. Zato ni bila olajševalna okoliščina to, da sem imela vročino in sinusitis in da sem zato obličje skrivala za higiensko zaščitno masko, a vseeno prišla na intervju, niti to, da si je masko nadel tudi sam in svoje dejanje celo komentiral z drobno šalo, namigom. Podobne okoliščine, v katere sva bila pahnjena, so bile ovira in ne prednost, kot bi človek naivno pričakoval.

Tako nama ni uspelo, tako kot Tolstojevim junakom, tem nepopolnim, a čudovito kontradiktornim likom, da so naenkrat presekali svojo bližnjo preteklost, dano stanje ter z dejanjem in besedo, dvema zakoličili temelje za nov pogled, poduk, reševanje še ene naloge življenja. Skušala sva govoriti o Vojni in miru, eden z laringitičnim, drugi s sinusitičnim kašljem. Nisva upoštevala dobrega starega Piera iz romana, o katerem sva se tudi poskušala pogovarjati, ki je poudarjal, da je treba samo živeti in ljubiti, da stokanje nad lastno usodo jemlje življenju dragocene dneve. Soncu svetlobo. A nekaj dni pozneje je režiser zaradi bolezni čisto zares obležal.

Silviu Purcărete je že dolgo mednarodna gledališka zvezda. Leta 1950 se je rodil v Bukarešti in tam tudi študiral režijo. Med njegove prve uprizoritve sodijo Shakespeare, Goldoni, Evripid, Plavt. Sledili so Ajshil, Bocaccio, Giraudoux, Jean-Paul Sartre, Seneka ... S temi produkcijami je gostoval po vsem svetu, od Tokia in Melbournea do Dunaja in Londona ... Nato so prišli Goethejev *Faust*, Molièrovo *Scapinove zvijače*, Ionescov *Kralj umira*, *Kralj Ojdip* Sofokleja, znova veliko Shakespearja. In spet ves svet.

Zadnjih dvajset let živi v Franciji. Romunije ni zapustil pred socialnimi nemiri ali ob padcu Ceaușesucja kot nekateri njegovi kolegi, ampak veliko pozneje. In še danes izkoristi vsako priložnost, da lahko sodeluje z romunskimi igralci. »Vseeno je moje osnovno komunikacijsko orodje jezik. Jezik in spet jezik.« Leta 1997 je v francoskem Limoges, kjer je nekaj časa živel, ustanovil gledališko šolo, štu-

dijski center za igralce.

Zdaj živi na obrobju Pariza. »Ne, ne hodim v gledališče. V Franciji pa sploh ne,« pove na koncu pogovora, ko mi položi na srce, da je strašansko nervozen, ker mu zmanjkujeta časa za vaje, in če ga imam resnično še kaj pomembnega vprašati, naj vendarle pohitim. Nimam. Želji, da na kratko prisostvujem popoldanski vaji, s težkim srcem ugodi. Zato pa vidim nastavke prizora dvoboja Bezuhova in Dolohova in kostume ter slišim mogočno glasbo njegovega stalnega sodelavca za muziko, Vasileja Șirlija, povedno scenografijo in njegov stik z igralci. Trdo delo.

Režiser Vojne in miru pravi, da prve ni brez drugega. »Mir se rodi iz vojne in tako že tudi sam vsebuje njene zasevke. Pomembna iztočnica za številne Purcăretove predstave je občutenje apokalipse, tisti trenutek, v katerem človek skorajda opusti upanje na odrešitev, in ravno v tem ključnem trenutku se začnejo njegovi bogati gledališki svetovi,« so zapisali ob snovanju projekta.

“

Zdi se, da je Tolstoj o zemeljski bivanjskosti razmišljal tako, čeprav večplastno in kompleksno, da jo lahko razume skoraj vsakdo, zato misel, da če bi svet lahko sam pisal o sebi, svoji zgodbi, bi pisal tako, kot je pisal Tolstoj, sploh ni tako nenavadna, se strinjate?

Nisem še razmišljal o tem na ta način, zveni pa zanimivo.

Kdaj ste prvič prebrali roman **Vojna in mir in kaj vas je takrat najbolj pritegnilo?**

Tolstoja sem bral v mladosti. Znova sem ga prebral, preden sem začel priprave na predstavo. Je imeniten pisatelj, tega ne govorim kot literarni kritik. Nazadnje sem ga bral kot materijo, v katero sem se popolnoma potopil kot režiser. Tolstojev univerzum je prostran.

Kako potemtakem na oder postaviti **Vojno in mir?**

Vojna in mir je tako zajeten in kompleksen roman, da ga ni mogoče v celoti povzeti. In tudi ni bil moj namen, da bi naredil nekakšno obnovo knjige, za dijake, na primer, da jim potem ne bi bilo treba prebrati knjige. Za maturo ali karkoli že.

Oprostite, zdaj si bom tudi jaz nadel to higiensko masko, ker bom vsak hip začel strahovito kašljati. Škoda, da naju fotograf ne fotografira v teh stanjih, hočem reči, če bi naju Tolstoj zdajle

opazoval, bi, ker ni bilo tako malo hipohonderškega v njem, imel kaj pripomniti.

Gre za popolnoma avtonomno predstavo, ki je navdih našla v lekcijah, ki jih ponuja **Vojna in mir**. Roman poteka na način in v dimenzijah, ki so v nasprotju z logiko odra. Zato sem na oder postavil samo fragmente, situacije.

Tolstoj je o Vojni in miru rekel, da mu je v tekstu šlo predvsem za iskanje resnice. Kaj bo v tem smislu osrednji fokus vaše predstave?

Ne vem. Skupaj z igralci in ekipo smo med snovanjem predstave poskušali prepoznati predvsem šaljivo plat teksta, junakov, stanj, ki niso vedno samoumevna oziroma jih ne prepoznamo takoj in vedno. Gre za tisti bolj moderen del Tolstoja, ki smo ga vajeni iz književnosti 20. stoletja, a ga je veliko pred tem zelo dobro znal vpletati v tekst že Tolstoj. Tu ne mislim na cinizme, ampak majhne sarkazme, občutek za absurd, skratka, veliko humorja smo našli ... Ampak vedno z nekakšnim sočutjem do človeštva.

Lahko navedete kakšen primer? Nemara imate v mislih nerganje starega Bolkonskega.

Tudi, a ne samo tega; tekst ponuja šaljive opazke na več ravneh, ne le v dialogih, Tolstoj tudi historične vidike tistega časa obravnava s precejšnjo mero hudomušnosti. Stari Bolkonski je zabavna histerična karikatura. Toda v Vojni in miru je še kopicica šaljivih situacij in kontekstov. Tudi najbolj tragične situacije in okoliščine so izpisane z neverjetnim humorjem in v tem je bil Tolstoj mojster. Ob vseh teh tisočih in tisočih mrtvih, trupel so Tolstojevi komentarji prav neverjetni: vojaki se sprehajajo po poljih smrti preminulih ruskih in francoskih vojakov, eden od njih pravi, poglej, kako lepa so trupla Francozov, tista naših pa tako zaudarjajo ...

... zato, ker so francoski vojaki jedli precej bolj gosposko hrano.

Ja, in takšnih sarkazmov je knjiga polna. To je samo eden od njih.

Ni tako redko, da v svojih odrskih postavitvah klasikov skušate reflektirati, kaj je moč.

To se zgodi po naravni poti – razmišljanje o moči.

Je po vašem mnenju Tolstoj razumel več glede vojne ali glede miru?

Eden od temeljnih njegovih zaključkov v tem delu je, da sta v božjih načrtih, logiki zajeta tako mir kot vojna. Nobene jasnosti glede sveta ne najdemo ne v času miru ne v času vojn. Tako vojna kot mir sta del božje ekonomije. Kakršna koli znanstvena razlaga o teh rečeh, po pisateljevem mnenju, ni zanimiva. **Vojna in mir** sta bila v njegovem času – in ostajata še danes – dve plati ene resničnosti. Ni pravega

antagonizma med njima, gre bolj za harmonijo, jin in jang, ki se dopolnjujeta ...

V predstavi bomo videli in slišali tudi Tolstoja.

Ja, prišel bo in nekaj povedal. Je nekaj stavkov v knjigi, ki jih neposredno spregovori s svojim glasom. Zdelo se mi je smiselno, da bi tudi v predstavi povedal nekaj teh fragmentov.

Toda rad bi poudaril, da ne gre za adaptacijo Tolstojevega romana.

Kako ne? Vsebuje dialoge iz originalnega besedila, zgodbo, seveda gre za priredbo.

Vsebuje fragmente, ja, in zgodbo, hočem reči, da končni rezultat ne bo povedal veliko o vsebini romana. Navadno bi ljudje, ko gre za takšno univerzalno literarno mojstrovino, hoteli videti to, kar so prebrali v romanu, v nekakšni skrčeni obliki.

Zakaj le?

Pogosto je tako, verjemite. Zato, ker je tako lažje. Prišli bodo dijaki, ki bodo v dobrih dveh urah hoteli videti obnovo teksta, da jim ga ne bi bilo treba brati. No, pri tej predstavi ne bo tako.

Odlično.

Ja, odlično.

Prej ste omenili človečnost kot eno od osnovnih gibal pri Tolstoju. V Vojni in miru je za razvoj slednje pri Pierru – če se strinjava, da je psihološki razvoj njegovega lika najbolj eksplicitno popisan – kmet Platon Karatajev nepogrešljiv. Vi pa ste ga iz adaptacije izpustili.

Prva različica projekta je vsebovala Karatajeva, potem pa sem ga moral zaradi dolžine predstave sčrtati, sicer bi predstava trajala več kot dve uri in pol. Hotel sem ga imeti, seveda, potem pa sem z obžalovanjem ugotovil, da to ni mogoče.

Kako ste razdelili vloge med igralce?

Na razpolago sem dobil skupino igralcev iz dveh gledališč, ki so bili v danem terminu prosti. Počasi smo se spoznali in skupaj ugotovili, kdo lahko zasede katero vlogo. Igralcev je preprosto zmanjkalo, zato sem njihove like izbrisal ...

Gre za skupino igralcev, ki je zelo odprta, prijazna do mene, in kmalu sem uvidel, da so za sodelovanje z menoj izbrali izjemne profesionalce, izjemne igralce. Toda zame je bilo bistveno, da so odprti za nove zamisli, zato sem izredno zadovoljen. Obžalujem pa, da imamo za pripravo predstave na voljo strahovito malo časa. Za premiero imamo samo dvanajst vaj. Seveda smo imeli pred tem priprave, toda pri meni se vse spoji šele z vajami na odru. Te pa smo začeli nedavno. Časovni pritisk, ki ga čutim, je neznošen.

Koliko časa imate navadno na voljo za pripravo in postavitve predstave?

Bolj pomembno kot to je, kakšne so okoliščine, kako deluje sistem gledališke hiše, v kateri gostujem, ali je tekst že dramatisiran ... Pri meni je pogosto tako, da natančno vem, kje in kako bom začel, ne vem pa, kam me bo proces dela pripeljal. Nisem poznal igralcev, tudi oni mene ne. Takšne vrste izkušnja za dobro delo potrebuje več časa kot bi sicer. Obenem so igralci precej zasedeni s svojim delom v repertoarnih gledališčih.

Tudi v Veliki Britaniji, na primer, imam za vaje na razpolago le štiri tedne. A v tem času so mi igralci popolnoma na razpolago – niso obremenjeni še s predstavami v matičnih gledališčih. Delamo po cele dneve. Zdaj lahko rečem, da bi potreboval veliko več časa. Vedel pa sem, da bo predstava skica z nekaj potezami – ne pa nekaj monumentalnega ... Izhajali smo iz improvizacije, to se mi je zdelo še najbolj primerno. Zagotovo ne boste gledali popolnoma dovršene predstave katerega od ruskih gledališč, kjer gledališki projekti nastajajo tri leta.

Po tistem, ko je Tolstoj napisal Vojno in mir, se je začel spraševati, kakšna je moč posameznih narodov, obenem si je želel razumeti manjvrednostni kompleks tistega časa, ki naj bi ga Rusija imela do Evrope.

Mislím, da gre pri Tolstoju pa tudi sicer pri ruski književnosti realizma in naturalizma za nekaj, kar ni nikdar ločeno eno od drugega – kompleks večvrednosti in kompleks manjvrednosti ves čas sobivata. Ta amalgam je del ruske mentalitete. Velik del njenega šarma, pravzaprav.

Če sem prav razumela, se predstava začne z Napoleonom, njegovimi besedami:

► **»Vojna z Rusijo bi morala biti najbolj ljudska vojna novega veka. Bila je vojna zdrave pameti in resničnih koristi, vojna za mir in varnost vseh; bila je popolnoma miroljubna in varovalna. Šlo je za veliko stvar, za konec nepredvidljivosti in začetek varnosti. Utemeljen je bil evropski sistem. Jaz bi imel svoj kongres in svojo sveto alianso. To sta ideji, ki so mi ju ukradli.«**

Predstavo začnem s trupli. In Napoleonovo truplo je samo eno od njih, ja.

Bo pripoved na odru tekla ciklično?

Lahko bi temu tako rekli. To na začetku, o čemer me sprašujete, so *flashbacki*, svet mrtvih, fantomi iz preteklosti, ki bodo povedali zgodbo, staro več kot sto petdeset let. Seveda je tu Napoleon, a še nekaj drugih zgodovinskih osebnosti.

Lepo, da je znotraj priredbe ostal tudi general Kotuzov, eden zanimivejših premišljevalcev iz romana.

Ja, a nikar ga ne pričakujte preveč, ohranil sem samo nekaj citatov – enostavno ni prostora in

časa, da bi lahko razvil lik, kakršen je Kotuzov. Ni časa niti za bitke, tisto pri Austerlitzu ali pri Borodinu, v predstavi ni omenjanih zgodovinskih bitk, je samo ozadje vojne ... Tolstojev roman ima zelo bogato zgodovinsko kuliso, ki je raziskana, njej je Tolstoj posvetil ogromno časa – tega v predstavi ne bo.

Kako pa bo z rusko žensko, ki je imela v tistem času Rusije in Evrope specifično vlogo, precej konservativno – a v nasprotju z ženskami iz drugih evropskih držav je lahko imela in upravljala imetje, lahko je bila lastnica tudi nekaj deset posesti?

Kot sem rekel, pri predstavi – skici ni mogoče razmišljati o vlogi in evoluciji ruske ženske, kot je to lahko storil pisatelj na nekaj tisoč straneh. Imamo nekaj namigov, kakšni so značaji protagonistov, ki bodo uokvirjali zgodbo, za kaj več ni bilo časa.

V enem od intervjujev ste izjavili, da je na evropskih tleh prisotnost dramskega gledališča minimalna. A da bo preživelo. Bi lahko povedali kaj več?

Ker nisem gledališki kritik in ker zelo nerad posplošujem, se poskušam vzdržati takšnih izjav. Ne vem, kje ste jo našli. Gre samo za moj občutek in naj pri občutku ostane. Ne gledam gledaliških predstav, nekaj na leto in sploh ne po vsej Evropi. Lahko rečem, da se najmlajša generacija precej naslanja na tekst, predvsem sodobna besedila. Sam pa pripadam tisti, pri kateri je režiser še vedno osrednji snovalec predstave. Na neodvisni sceni je že nekaj časa prisoten trend, da vsi sodelujoči skupaj pišejo in kreirajo projekt.

Zakaj vas nikdar ni pritegnila sodobna dramatika?

Ne vem. Nisem naletel na takšno, ki bi me zanimala.

Ugibam, da je bilo nemara v Romuniji v času Ceaușesucja vseeno bolj premeteno režirati klasične tekste, kjer je pogosto mogoče kritiko družbe, ideologije brati med vrsticami, in ne tako neposredno kot pri sodobnih dramskih tekstih ...

Nemara to drži, a mislim, da gre bolj za način, kako beremo klasično književnost. Če toliko let živiš v družbi, kjer vlada diktatura, je prej ali slej treba razviti občutek za skrite pomene, čeprav je bilo včasih tako, da je nekdo našel skrite pomene tudi tam, kjer jih sploh ni bilo. Takšne perverzije so sploh bile posebnost življenja vzhodnoevropskih držav pod komunizmom.

Veljate za gledališkega mojstra, ki pogosto raziskuje izvor in vzgibe moči; kako se skupina ljudi obnaša v določenih kontekstih in situacijah, ne nujno najbolj navdihujočih, kaj je tisto, kar povzroča, da delujejo tako, kot delujejo, in kaj so oziroma bodo moralne posledice njihovih odločitev,

postopkov ...

Se vam zdi? To počnem nevede, nehote. Raziskovati obnašanje množic zame pomeni pre-mišljevati o humanosti. **Vojna in mir** sta več kot primeren material za to.

Britanski režiser Peter Brook pravi, da je zanj največje zadoščenje, če gledalci po ogledu njegovih predstav gledališče zapustijo z večjim zaupanjem v življenje od tistega, s katerim so nekaj ur poprej prišli v gledališče. Bi veljalo nekaj podobnega tudi za vas?

Ne bi rekel. Gledalec, ki ga v predstavah skušam nagovarjati, je abstrakten, virtualen. Je nekakšen krut fantom mene samega. Težko govorim o kakršnih koli kriterijih glede mojega dela v gledališču; vsekakor me ne zanima tisto, kar naj bi si gledalec želel videti, prav tako me skozi predstavo ne zanima podajanje kakršnih koli naukov pa tudi zabavi nisem pretirano naklonjen. Mislim, da je moj gledalec nekakšen navidezen krut opazovalec mojega dela predvsem med nastajanjem predstave. Potem odide. Vstopi nekaj in nekdo, množice, ki lahko s tem, kar vidijo, naredijo, kar jih je volja.

Brook je velik optimist, nekakšen optimist mistik. Jaz pa mislim, da v gledališču, takšnem, kot mi je blizu ali mi je vsaj bilo blizu, nikdar ne pride do prekinitve resničnosti. Seveda ji teater nasprotuje, jo dekonstruira in na novo sestavlja. Takrat šele postane izmuzljiva.

Ko sem bil mlajši, sem verjel, da bom s svojim delom v gledališču po svoje lahko izboljšal človeštvo, reševal humanost, ki je preostala v nas. Danes mislim, da gledališče nima poseb-

nega vpliva, ne pozitivnega ne negativnega, na svet, v katerem živimo. Če pa ga že ima, rad rečem, da gre za majhne, skoraj homeopatske doze, kjer je učinek »zdravila« manjši od petindvajsetih odstotkov. Takrat rečemo, da smo »rešili« dva ali tri posameznike, ki so v gledališče prišli po razodetje, katarzo.

“ Danes mislim, da gledališče nima posebnega vpliva, ne pozitivnega ne negativnega, na svet, v katerem živimo. Če pa ga že ima, rad rečem, da gre za majhne, skoraj homeopatske doze, kjer je učinek »zdravila« manjši od petindvajsetih odstotkov. Takrat rečemo, da smo »rešili« dva ali tri posameznike, ki so v gledališče prišli po razodetje, katarzo.

“ Tudi najbolj tragične situacije in okoliščine so izpisane z neverjetnim humorjem in v tem je bil Tolstoj mojster. [...] Tolstojevi komentarji so prav neverjetni: vojaki se sprehajajo po poljih smrti preminulih ruskih in francoskih vojakov, eden od njih pravi, pogledaj, kako lepa so trupla Francozov, tista naših pa tako zaudarjajo ...

“ **Vojna in mir** je tako zajeten in kompleksen roman, da ga ni mogoče v celoti povzeti. In tudi ni bil moj namen, da bi naredil nekakšno obnovo knjige, za dijake, na primer, da jim potem ne bi bilo treba prebrati knjige.

